

SREĆKO JELUŠIĆ*

**DJEČJA KNJIŽNICA U RAZVIJANJU ČITATELJSKE
KULTURE U OBITELJI**
(PRIOPĆENJE O PROJEKTU *ISTRAŽIVANJE ČITATELJSKIH
INTERESA I INFORMACIJSKIH POTREBA DJECE I MLADIH*)

Autor predstavlja dosadašnji i budući rad na znanstvenom projektu *Istraživanje čitateljskih interesa i informacijskih potreba djece i mladeži*.¹ Projekt se izvodi na Filozofskom fakultetu u Osijeku na osnovi ugovora s Ministarstvom znanosti obrazovanja i športa, ali okuplja i suradnike izvan matičnog fakulteta.

Rad se sastoji od tri dijela. U prvome dijelu pregledno se prikazuju srodna istraživanja u svijetu s osvrtom na iskustva dragocjena u kontekstu Hrvatske.

U drugom dijelu rada donosi se pregled dosadašnjih istraživanja o ponašanju djece i mladih u Hrvatskoj.

U trećem se dijelu predstavljaju rezultati do sada završenih istraživačkih poslova na projektu *Istraživanje čitateljskih interesa i informacijskih potreba djece i mladeži* i smjernice za budući rad.

Ključne riječi: čitateljska kultura, djeca i mladi, Hrvatska

Uvod

Istraživanja o čitanju danas su u svijetu mnogobrojna. Općenit uvid u stručnu literaturu nameće zaključak da su takva istraživanja najsustavnija u zemljama koje su vodeće u odnosu na razvijenost čitateljskih navika, poput: Nizozemske, Finske, Poljske i Velike Britanije. Međutim, mnoge druge zemlje uviđaju nužnost istraživanja čitateljskih navika poput, primjerice, Slovenije koja ih proučava u kontekstu nakladništva i knjižničarstva.

Mnoga su istraživanja, a to najčešće ovisi o kadrovskom i financijskom potencijalu kojim istraživanje raspolaže, zasnovana na analizi rezultata dobivenih ispitivanjem odabranog uzorka koji predstavlja cjelokupnu populaciju, a neka su, poput *Istraživanja čitateljskih interesa i informacijskih potreba djece i mladih* koje ovdje predstavljamo, usmjerena na određenu

* Doc. dr. sc. Srećko Jelušić, Filozofski fakultet Osijek, Katedra za knjižničarstvo

Autor zahvaljuje studentima poslijediplomskog studija iz informacijskih znanosti, Martini Dragija Ivanović i Borisu Badurini na pruženoj pomoći.

¹ Informacije o projektu *Istraživanje čitateljskih interesa i informacijskih potreba djece i mladih* (projekt broj 0122026), dostupne su na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa

dobnu skupinu i dio javne infrastrukture kojoj u zadovoljavanju čitateljskih potreba gravitiraju.

Dva su osnovna polazišta odabrana prilikom predlaganja Projekta. Prvo, u Hrvatskoj nisu sustavno istraživane čitateljske navike i čitateljske potrebe djece i mladih, a sve dosadašnje spoznaje ukazuju na to da je za pravilan i djelotvoran rad u obrazovnim i kulturnim institucijama kao i u savjetovalištima za obitelj ili za druge oblike rada s roditeljima, potrebno poznavati čitateljske navike promatrane populacije i osnovne trendove u tom području. U ovom tekstu ne ćemo posebno obrazlagati činjenicu da smo mislili i na tranzicijsku društvenu situaciju Hrvatske, multikulturalnosti građana Hrvatske, razvidnoj neujednačenosti životnog standarda i društvene infrastrukture te na posebno istaknutom mjestu, promijenjenoj ulozi knjige u multimedijском okruženju. Drugo, u svijetu su istraživanja čitateljskih navika i potreba djece i mladih mnogobrojna i raznovrsna te je potrebno da se s njima što je moguće temeljitije upoznamo i da ih pratimo.

Istraživanja u svijetu

Istraživanja koja se provode u svijetu s obzirom na naš istraživački interes možemo podijeliti na istraživanja:

- koja se bave čitanjem s lingvističkog, psihološkog ili sociološkog stajališta
- koja proučavaju utjecaj škole i školskih programa na razvoj čitalačkih sposobnosti i čitatelja
- koja proučavaju ulogu izvanškolskih aktivnosti na razvoj čitalačkih sposobnosti i čitatelja
- koja analiziraju čitateljske navike i čitalačke sposobnosti djece i mladih
- koja analiziraju poremećaje u čitanju i pisanju
- koja proučavaju odnos čitanja i utjecaj knjižnice
- koja proučavaju utjecaj roditelja na razvoj čitalačkih sposobnosti
- koja analiziraju programe za razvoj čitalačkih sposobnosti i sposobnosti čitanja.

Gore navedenu podjelu dobro nadopunjuju Knuth i Jones (1). Oni naime u kognitivnoj psihologiji razlikuju nekoliko najvažnijih pravaca istraživanja koja se odnose na čitanje i ističu da se istraživanja u psihologiji čitanja bave:

- novim i starim definicijama procesa čitanja
- važnim otkrićima o čitanju i učenju u području kognitivnih znanosti
- karakteristikama lošeg i uspješnog čitatelja
- karakteristikama uspješnih okruženja za poučavanje i učenje
- ulogom škole i zajednice.

Za očekivati je da će svaki član knjižničarske profesije pri odluci o optimalnom pristupu za rješavanje određenog pitanja pažljivo pratiti aktivnosti Međunarodnog udruženja knjižničarskih društava i stanova (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA) na temu koja ga u određenom trenutku zanima. Stoga su za potrebe našeg istraživanja

konzultarani rezultati predstavljeni u publikaciji International Reading Survey: presentation of findings (2).

Cilj toga velikog projekta bio je prikupiti reprezentativna i sveobuhvatna međunarodna stajališta o narodnim knjižnicama koje pružaju usluge promicanja čitanja i razvoja čitateljskih i čitalačkih navika.

U Velikoj Britaniji, u zadnjih nekoliko godina, osim u profesionalnim krugovima, zamjetna je i osviještenost Vlade u pogledu programa za promicanje čitanja na razini države. Narodne knjižnice prepoznate su ponovno kao mjesta koja imaju tradiciju i snagu promicati čitanje kao umijeće i zadovoljstvo. Rezultati raznih programa koji se odvijaju u knjižnicama upućuju na zavidnu razinu aktivnosti knjižničara koji ne rade samo sa čitateljima i to onima koji dolaze u knjižnicu već aktivno rade na uključivanju nečitatelja i nekorisnika na korištenje i uživanje u knjizi. Takav pristup daje knjižnicama istaknuto mjesto, ali, i važnu zadaću i odgovornost u razvijanju sposobnosti za informacijsko društvo.

Također u Velikoj Britaniji, Nacionalna zaklada za čitanje (National Literacy Trust – u daljnjem tekstu NLT), udruga koja je osnovana 1993. godine s ciljem da pridonese izgradnji «opismenjenog društva», bavi se izgradnjom mreže koja će osigurati razmjenu što većeg broja informacija iz područja pismenosti i čitanja te provodi niz praktičnih inicijativa kojima potiče svijest o važnosti razvoja čitateljskih i čitalačkih navika i pismenosti općenito. Navodimo samo neke od postojećih programa: Reading Is Fundamental, the National Reading Campaign. Druge smo pak programe temeljito proučili poput, primjerice:

1. *Uključenost roditelja i uspješnost opismenjavanja (Parental involvement and literacy achievement)*. NLT (3) ističe da njihov cjelokupan rad počiva na spoznaji da je obiteljski kontekst i obiteljska pismenost ključna pri odgoju čitatelja. Čitanje i upoznavanje s knjigom mora početi kod kuće pa se programom nastojalo utvrditi aktivnosti koje roditelji provode kod kuće, a koje utječu, potiču i pridonose razvoju djetetove pismenosti.

Istraživači su pritom došli do nekoliko bitnih zaključaka:

- Vrednovanje utjecaja roditelja na pismenost djece bilo je teško sprovesti zbog metodoloških problema i zato što je teško odvojiti utjecaj roditelja od utjecaja drugih faktora (npr. socioekonomski status). Unatoč tomu, mnogi indikatori upućuju na tvrdnju da roditelji mogu pozitivno utjecati na pismenost djeteta.
- Rana je intervencija roditelja važna jer razne aktivnosti koje roditelj provodi kod kuće (npr. čitanje priča djeci, posjedovanje knjige, korištenje knjižnice, razvijen odnos dijete – roditelj) smanjuju posljedice velike promjene koju dijete doživljava odlaskom u školu.
- Razvijeni programi za roditelje pomažu roditeljima u radu s djecom.
- Neki roditelji imaju otpor prema radu s djecom, jer i sami imaju problema s čitanjem ili ne poznaju dobro jezik kojim govore njihova djeca (problem doseljenika).
- Djeca koja su slabi čitatelji ili djeca koja tek uče čitati imat će velike koristi od aktivnosti koja se zove «roditelji slušaju kako im djeca čitaju» - to su

aktivnosti koje od roditelja traže da se aktivno uključe u razgovor i analizu teksta koje dijete čita.

NLT je nakon ovog istraživanja zaključio da ima još puno neistraženih tema. Jedna je od važnih preporuka NLT-a da je potrebno istražiti utjecaj roditelja na čitalačke navike i ponašanje s obzirom na:

- djetetov čitalački razvoj,
- utjecaj spola,
- metode kojima se roditelji nižeg ekonomskog statusa i slabih čitalačkih sposobnosti i nedostatne pismenosti uvode u rad s djecom
- utjecaj tehnologije na stupanj pismenosti u kući i roditeljsku uključenost u rad s djecom.

Nalazi iz provedenog istraživanja bili su nam izuzetno korisni u strukturiranju anketnog upitnika jer smo identificirali podudarnost mnogih problema s nalazima hrvatskih sociologa i pedagoga koji su se bavili proučavanjem djece i adolescenata u obiteljskom okruženju.

2. Provjeravanje knjiga: vrijednost i utjecaj knjiga u javnim knjižnicama (Checking the Books: the value and impact of public library book reading).

Ciljevi su ovog istraživanja bili izrada jasnog pregleda vrijednosti i utjecaja narodnih knjižnica na osiguravanje dostupnosti literature i na promicanje čitanja. Rezultati istraživanja namijenjeni su knjižničarima, ali i onima koji donose odluke o poslovanju knjižnica.

Ciljevi su istraživanja bili:

- istražiti i identificirati ulogu knjižnice u razvoju i promicanju čitanja
- omogućiti svakom pojedincu što bolje «čitateljsko iskustvo» kroz organizaciju različitih promotivnih aktivnosti i suradnju s profesionalnim (književnim, knjižarskim i drugim) udruženjima i zajednicom općenito
- pokazati kako dostupnost literature može pridonijeti cjelokupnoj naciji
- prikupiti podatke koji će poslužiti voditeljima i vlastima pri donošenju odluka koje se tiču čitanja i obrazovanja

3. Istraživanje o kvalitativnom utjecaju narodnih knjižnica na čitalački razvoj djeteta. (A Place for Children: the qualitative impact of public libraries on children's reading)

Istraživanje koje je na neki način u potpunosti bilo u suglasju s našim početnim hipotezama proveo je od 1996. do 1998. godine Centar za informacijska istraživanja (Centre for Information Research) u Velikoj Britaniji pod nazivom Place for Children: the qualitative impact of public libraries on children's reading (4).

Radna je hipoteza tog istraživanja bila da su knjižnične usluge za djecu i mlade glavni adut i ključ za potporu i razvoj čitateljskih sposobnosti djece, a da su razvoj čitalačkih i čitateljskih sposobnosti ključni za uspješan razvoj djeteta.

Rezultati istraživanja pokazali su da je knjižnica važna u razvoju čitalačkih i čitateljskih sposobnosti djeteta i to zato što je knjižnica otvorena za sve, glavni «opskrbljivač» znanja, socijalno je aktivna, omogućuje dostupnost svoj djeci bez obzira na godine, zdravlje, socijalno podrijetlo, spol, rasu i mjesto u kojem živi. Osim toga knjižnica podržava cjeloživotno učenje i učenje,

omogućuje pojedincima da se aktivno uključe u zajednicu. Prema djeci je otvorena i prijateljski nastrojena, svoj djeci posvećuje jednaku pažnju, podiže razinu kvalitete djetetova života, nudi modele odraslima i djeci da zajednički podijele radost čitanja knjiga.

Istraživanje je posebno istaknulo važnost knjižnice kao mjesta gdje roditelji i staratelji mogu dobiti informacije i svu potrebnu pomoć u radu s djecom. Knjižnica pomaže i potpora je obiteljima nudeći razne programe «čitateljskih grupa» a čitatelje upućuje na raznolike edukacijske izvore.

4. *Studija Spretni za čitanje: izgrađujući vještine ranom brigom i obrazovanjem (Ready to Read: building skills through early care and education)* (5) upozorava na važnost predškolskih programa za razvoj čitalačkih sposobnosti. Studije i programi koji su se bavili ovom problematikom ukazuju na to da programi za predškolsku dob mogu pridonijeti prevenciji poteškoća u čitanju. Na žalost, teorija i praksa često se razilaze pa tako i u ovom slučaju. Mnoga djeca u Velikoj Britaniji prije no što dođu u vrtić već su na neki način imala iskustva u ranom učenju ili u jaslicama – problem je u tome što kvaliteta jaslica varira od sredine do sredine, odnosno ovisi o socijalnom statusu i drugim varijablama. U našem smo istraživanju upotrijebili upravo te varijable: zaposlenost majke, stupanj pismenosti roditelja i druge. Britansko je istraživanje je pokazalo da je jedna od najvažnijih karika u lancu pismenosti – dobar učitelj. Dobar učitelj nezamjenjiv je čimbenik kvalitetnog obrazovanja.

Kao što smo naveli, iscrpna analiza istraživanja provedenih u Velikoj Britaniji u velikoj je mjeri potvrdila naše radne hipoteze i usmjerila strukturiranje upitnika.

Nadalje, s velikom smo pozornošću promotrili stanje knjige i čitanja u Finskoj. S obzirom na to da Finci mnoge svoje tekstove marljivo prevode na engleski jezik, moguće je pratiti njihov rad bez znanja finskog ili švedskog jezika. Općenito gledano, kada se radi knjizi i čitanju, Finsku valja uzimati kao uzor. Finska će iskustva za nas biti relevantna u zaključnoj fazi istraživanja kada se na osnovi prikupljenih rezultata budu izrađivali zaključci, preporuke i dugoročni planovi.

Od sredine tridesetih godina 20. stoljeća u sklopu istraživanja o kretanjima u kulturi Nizozemci prate i kretanje čitalačkih navika. Studija Čitalačke navike: 50 godina čitanja i prijetnji čitanju: kulturne osnove 2 (*Reading habits: 50 years on reading and threads to reading: cultural foundations 2*) (6) koju smo temeljito analizirali, donosi zaključke o čitalačkim navikama koji se temelje na longitudinalnim istraživanjima. Na neočekivan se način pritom tumače stereotipi o pitanjima poput: zašto ljudi jedan izvor informacija zamjenjuju drugim, zašto bi netko čitanje zamijenio gledanjem televizije. Očekujemo da će nam ta iscrpna studija izuzetno koristiti za izradu instrumenata za ostale dobne skupine koje planiramo obuhvatiti našim istraživanjem.

U našem neposrednom susjedstvu, Sloveniji, također su se počela provoditi kulturološka istraživanja koja je vrijedno pratiti.

U tekstu *Utjecaj roditelja na pismenost djece* L. Knaflič (7) izvještava o istraživanju koje je iznjedrilo zanimljive zaključke:

- Naobrazba roditelja značajno utječe na razinu pismenosti njihove djece. Rezultati provjeravanja pismenosti roditelja–ispitanika povezani su sa stupnjem njihove naobrazbe i u prosjeku se povećavaju s povećanjem stupnja naobrazbe
- Razina pismenosti se odražava i u određenim navikama u provođenju slobodnog vremena.
- Posjedovati knjige i čitati knjige nije isto.
- Roditelji se razlikuju po tome koliko se bave djecom oko čitanja i po tome koliko su spremni učiniti na tom području.

Svaki nalaz koji je potvrđen u nekom istraživanju članovi istraživačkog tima pažljivo analiziraju jer se krećemo u području u kojem vladaju mnoge predrasude i stereotipi koji u praktičnoj provedbi programa razvijanja čitateljskih sposobnosti mogu nanijeti štete.

U Sloveniji je 2004. godine objavljeno još jedno zanimljivo istraživanje koje je u sferi našeg interesa: Čitalačke kulture u kontekstu nove nakladničke produkcije (*Bralne kulture v novih razmerah založniške produkcije*) (8). Na osnovi narudžbe Ministarstva kulture i Ministarstva za školstvo, znanost i šport, istraživanje je od 2001. do 2003. godine proveo Mirovni inštitut iz Ljubljane. Radi se o dragocjenom interdisciplinarnom istraživanju koje proučava čitalačke navike u kontekstu nakladništva i knjižničarstva. S obzirom na mnoge razvojne i kulturološke sličnosti između Slovenije i Hrvatske, to nam je istraživanje dragocjen izvor podataka.

U nastavku rada na projektu namjeravamo analizirati istraživanja i u ostalim europskim zemljama te Sjedinjenim Američkim Državama, za što smo već prikupili izvore u prvoj fazi istraživanja. Zatim valja naglasiti da je 2004. godine na Odsjeku za informacijske znanosti (tada: Katedra za knjižničarstvo) pri Filozofskom fakultetu u Osijeku dogovorena međunarodna suradnja sa sveučilištima koja imaju razvijenu aktivnost na planu istraživanja i poučavanja iz područja razvijanja čitalačkih sposobnosti djece i mladih sa Sveučilištem Rutgers, SAD i Sveučilištem Aberystwith iz Wallesa u Velikoj Britaniji.

Istraživanja u Hrvatskoj

Projektini je tim u preliminarnoj fazi istraživanja pretražio dostupnu literaturu na hrvatskom jeziku i na stranim jezicima. Rezultat pretraživanja na hrvatskom jeziku bio je kvalitetniji nego što se u početku očekivalo. Iako smo pretpostavljali da se nastavila tradicija proučavanja slobodnog vremena mladih iz razdoblja prije 1990. godine, vrlo je korisno za naše istraživanje bilo pronaći izvore o medijskoj kulturi mladih kao i iscrpna istraživanja o provođenju slobodnog vremena. Selektivna početna bibliografija broji oko pedeset jedinica koje proučavamo u sklopu rada na projektu. Za primijetiti je da je krug autora koji se ovim temama bave uzak, ali to nije slučaj samo s ovom, već i s mnogim drugim društveno-humanističkim temama. Također je primjetno da se ovim tipom istraživanja daleko više bave pedagozi, psiholozi i knjižničari nego sociolozi.

Iz naše radne bibliografije za potrebe ovog rada izdvajamo dvije publikacije: *Djeca kao korisnici narodnih knjižnica – potrebe, mediji, programi*,

perspektive (9) i Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj (10) budući da se dijelom usredotočuju na našu temu – definiranje uloge dječje knjižnice u razvijanju čitateljske kulture u obitelji. Broj istraživanja koja se odnose isključivo na gore navedeni cilj u Hrvatskoj je zanemariv u odnosu na istraživanja koja se provode u svijetu.

Rezultati *Istraživanja želja i potreba hrvatske obitelji za programima izvanobiteljskog predškolskog odgoja* koji su objavljeni u knjizi *Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj* usmjerili su naše istraživanje prema definiranju odnosa roditelja prema dječjoj knjižnici kao mjestu razvoja vještine pisanja i čitanja. Cilj navedenog istraživanja bio je prikupljanje podataka koji ukazuju na želje i potrebe roditelja glede korištenja raznovrsnih programa izvanobiteljskog predškolskog odgoja i programa za roditelja. Ocjene pogodnosti pojedinih ustanova za organiziranje programa za djecu predškolske dobi, stav roditelja o korisnosti dječjeg vrtića i drugih oblika predškolskog odgoja koristili smo u našem istraživanju kao polazišnu točku u izradi hipoteze.

Istraživanje je pokazalo da roditelji od kraćih programa koji nisu isključivo vezani za vrtić, najviše zanimanja iskazuju za igraonice. Isto tako, pri odabiru institucije koja provodi program za predškolsko dijete, roditelji se odlučuju najčešće za dječje vrtiće, ali u visokom postotku navode da je jedna od institucija u koju imaju povjerenje i knjižnica (11).

U Hrvatskoj istraživači bilježe da se programi namijenjeni djeci predškolske dobi provode u sljedećim oblicima: dječji vrtić, igraonica, radionica, predškola, škola i tečaj.

– Igraonice i radionice najčešći su oblici rada s predškolskom djecom u dječjim knjižnicama.

– Posudba igračaka i druge knjižnične građe karika su prema približavanju knjižnice djeci koja još ne čitaju (12).

U Hrvatskoj je provedeno istraživanje o razlozima upisa predškolske djece u knjižnicu. Rezultati su pokazali da je najčešći razlog upisa djeteta u knjižnicu taj što knjižnica pruža širok izbor raznovrsnih knjiga uz mogućnost dobivanja stručnog savjeta o dječjoj literaturi. Najzastupljeniji razlog nezadovoljstva roditelja knjižnicom nedostatak je organiziranih sadržaja za djecu; roditelji jednostavno traže nešto više od posuđivanja slikovnica i knjiga (13). Rezultati ankete upućuju da roditelji djece predškolske dobi nisu dovoljno upoznati s potencijalima dječje knjižnice u području rada s predškolskom djecom (14). Nalazi iz navedenog istraživanja ukazuju i na zanemarivanje prava djeteta na pristup znanju i informacijama pa se ističe: «Kako je cilj razvijanja predškolskih programa omogućiti kvalitetan rani razvoj za svu djecu, situaciju u kojoj je samo trećina djece u dobi do polaska u školu uključena u neki od programa možemo smatrati svojevrsnim ugrožavanjem prava svakog djeteta predškolske dobi na kvalitetan izvanobiteljski odgoj (15).»

Valja također naglasiti da je pridavanje veće pozornosti brizi za rani razvoj djeteta danas posebno važno jer je «sve veći broj obitelji u kojima su oba roditelja zaposlena izvan kuće, a raste i broj obitelji s jednim roditeljem. Obiteljska materijalna situacija, stupanj obrazovanja roditelja, tip obitelji,

bračni odnosi, stavovi prema roditeljstvu i djetetu, poznavanje dječjeg razvoja, roditeljske vještine i slično samo su neki od čimbenika koji mogu bitno utjecati na kvalitetu odgoja i obrazovanja u obiteljskoj sredini..."(16).

O projektu *Istraživanje čitateljskih navika i informacijskih potrebe djece i mladih*

Naša je početna ideja bila ta da istražimo čitateljske interese i informacijske potrebe djece i mladih u Hrvatskoj. Ideja o pokretanju projekta takva sadržaja iznikla je iz nekoliko razloga:

- uvidjelo se da takva istraživanja u Hrvatskoj do sada nisu rađena,
- pretpostavlja se da je poznavanje čitateljskih navika jedan od osnovnih podataka kojim bi se trebao služiti pri oblikovanju knjižničnih usluga,
- smatra se da orijentacija istraživanja na djecu i mlade može biti poticajna za rad s tom dobnom skupinom jer istraživanja te populacije pokazuju da se čitateljske navike razvijaju od najranijeg djetinjstva.

Izvođenje istraživanja i praćenje provođenja njegovih rezultata dugoročno se može vezati uz nastavu, studentsku praksu i konzalting za knjižnice. S našim smo istraživanjem posebno željeli istražiti uzročno posljedične veze između razvijanja čitateljskih navika i djelatnosti knjižnica s jedne strane i nakladničke produkcije s druge strane. To je svakako dugoročni cilj istraživačkog tima i u velikoj je ovisnosti o kadrovskim i financijskim uvjetima u kojima će se projekt dalje izvoditi. Zanimljivi su nam i neposredni ciljevi, koji su posebno značajni jer se projekt izvodi na Sveučilištu. Budući da se danas na mnogim sveučilištima u svijetu istraživački rad uvelike koristi za obrazovanje studenata, ne samo za neposredni program koji su upisali (studijsku grupu) već i za osposobljavanje za znanstveno istraživački rad, stoga ni mi to nismo htjeli propustiti. Osim toga, oko istraživanja se formiraju interdisciplinarni timovi, a u njima sudjeluje i znanstveni pomladak koji se kroz rad na projektu osposobljava za budući samostalan rad.

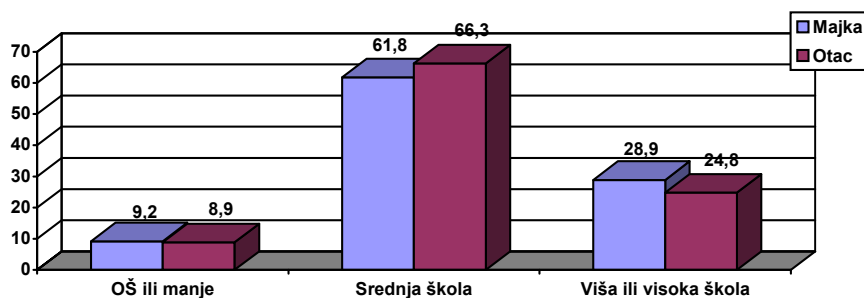
Što se pak tiče praktičnog rada sa studentima, njima je kroz projekt omogućeno da se upoznaju s pripremom i sadržajem upitnika, pripremom anketiranja, da kontaktiraju s djelatnicima u dječjim vrtićima na terenu i da ovladaju tehnikama i metodama provedbe ankete. Dakako da su studenti tijekom studija ovladali teorijskim znanjima (poglavito u sklopu kolegija Uvod u znanstvenoistraživački rad), ali su zahvaljujući projektu doživjeli i praktičnu dimenziju istraživačkog rada. Nakon povrata anketnih upitnika studenti su bili uključeni u posao unosa podataka. U istraživanje su bili uključeni studenti četvrte godine.

Mišljenja smo da će rezultati istraživanja biti korisni za osuvremenjivanje knjižničnih službi i usluga. Akademske se ustanove smatraju, a mnogi slučajevi iz prakse to i potvrđuju, kao kompetentno savjetodavno mjesto za projektiranje knjižničnih službi i usluga. Na Odsjeku u Osijeku očekujemo da će potreba za takvim uslugama rasti, posebno kada u knjižnicama počnu raditi knjižničari koji su osposobljeni za planiranje i vrednovanje knjižničnih službi i usluga.

S obzirom na raspoložive financijske i ljudske resurse u prve smo se dvije godine rada na projektu ograničili na najmlađu dobnu skupinu, djecu predškolskog uzrasta te na neposredno geografsko okruženje, Osječko-baranjsku županiju. Anketirali smo roditelje djece predškolskog uzrasta obuhvaćene predškolskim ustanovama. Odlučili smo također da ostale dobne skupine i ostala geografska područja u Hrvatskoj, koliko je moguće paralelno pokrivamo istraživanjima koja će studenti obraditi u obliku diplomskih radova. Takav model za sada funkcionira. Ukoliko se osiguraju financijska sredstva za nastavak projekta, u skladu s prvotnim planom istraživanja, nastavili bismo s preostalim dobnim skupinama u Osječko-baranjskoj županiji i započeli s predškolskom skupinom u ostalim županijama u Hrvatskoj.

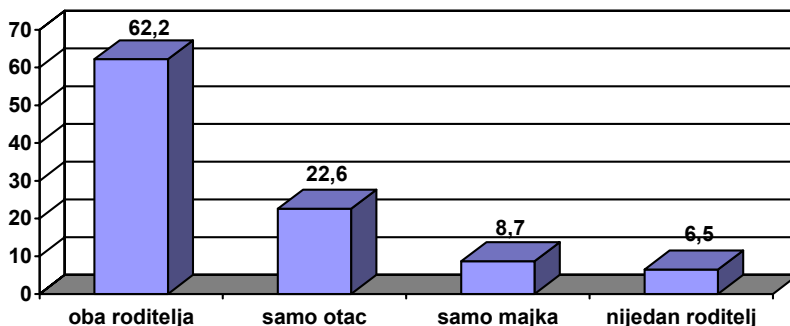
U nastavku pregledno se donose rezultati prikupljeni na osnovi odgovora na pojedina pitanja iz anketnog upitnika. Na teren je distribuirano nešto manje od 4.000, a vratilo se 1.900 ispunjenih upitnika. Anketirali smo roditelje ili staratelje djece obuhvaćene predškolskim odgojem na području Osječko-baranjske županije. Anketiranje je provedeno u svibnju 2003. godine. Kako smo naišli na razumijevanje i pomoć osoblja vrtića, obuhvatili smo sve dječje vrtiće. Odaziv je premašio naša početna očekivanja. Svjesni smo da bismo u sljedećem anketiranju iste populacije dobili još bolje rezultate jer smo uočili nekoliko vlastitih propusta (npr. istraživanje je trebalo provesti u kojem drugom mjesecu, a ne u svibnju i trebalo je posvetiti više vremena izravnim kontaktima s rukovoditeljima vrtića).

Nakon grafičkog prikaza slijedi preliminarni komentar dobivenih rezultata.

Grafikon 1. Stupanj obrazovanja roditelja ili staratelja

Obrazovna struktura uzorka u dobroj je mjeri različita od obrazovne strukture stanovništva Hrvatske. Hrvatski prosjek visoko obrazovanih je cca 16%, a u našem uzorku 26,5%. Na osnovi ovakvog rezultata zaključujemo da visokoobrazovani zbog zaposlenosti i višeg životnog standarda u većem postotku koriste usluge vrtića od niže obrazovanih. Ovi su nam podatci važni zbog dovođenja u korelaciju s ostalim podacima iz upitnika. Sva istraživanja nastoje utvrditi odnos stupnja obrazovanja roditelja i čitalačkih navika djece. Iz istih smo razloga utvrđivali i postotak zaposlenosti u obitelji, što je vidljivo na grafikonu 2.

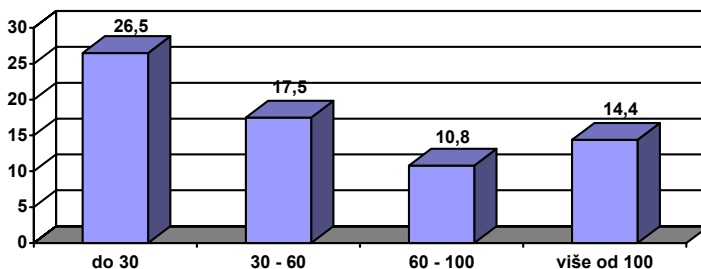

Grafikon 2. Zaposlenost u obitelji

Iz Grafikona 2. razvidno je da se radi o ispitanicima koji su u najvećem postotku zaposleni s tim da je najviše slučajeva u kojima su zaposlena oba roditelja.

Posjedujete li kućnu biblioteku?

Da	70,9%
Ne	29,1%

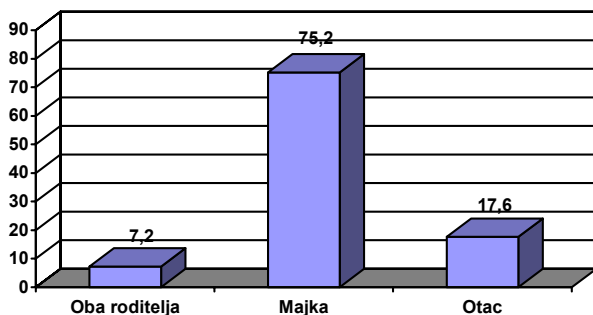

Grafikon 3. Posjedovanje kućne biblioteke (oni koji su izjavili da posjeduju)

Posjedovanje biblioteke i članstvo u knjižnici uzimamo kao pokazatelj o tome kolika se važnost pridaje knjizi s time da se pretpostavlja da se u svakom kućanstvu može naći do 30 knjiga, ali bez posebnog pridavanja važnosti čitanju. Uzevši to u obzir, bilježimo da je 42.6% ispitanika izjavilo da posjeduje više od 30 knjiga u svojoj kućnoj biblioteci. Dakle, uz navedeni kriterij manje od polovice ispitanika pridaje posebnu pozornost čitanju.

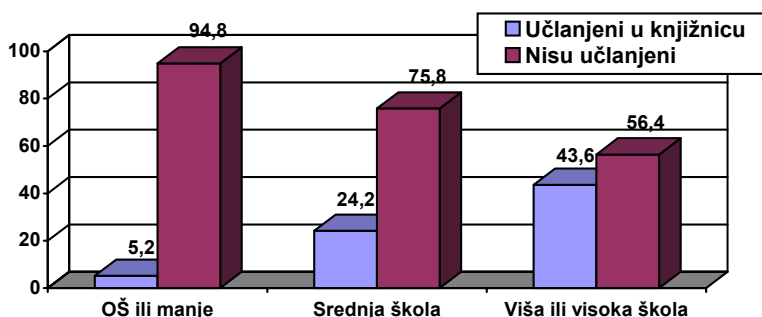
Jesu li roditelj/i učlanjeni u narodnu knjižnicu?

Da	28,4%
Ne	71,6%

Grafikon 4. Članstvo u knjižnici

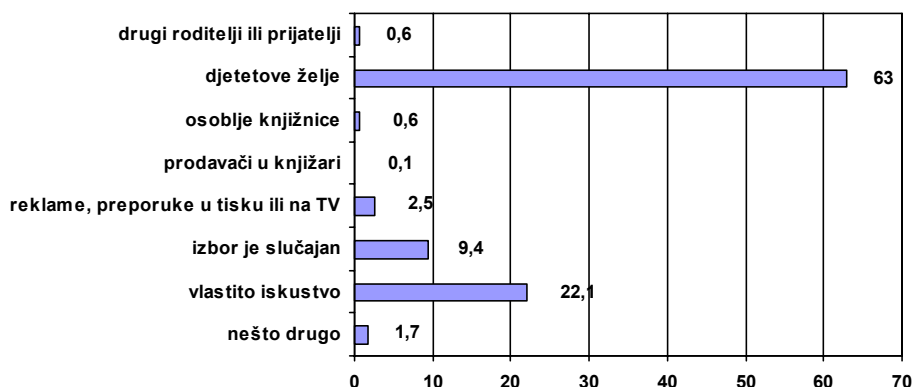
Gotovo tri četvrtine roditelja nije učlanjeno u knjižnicu, a ako jesu onda se uglavnom radi o majkama. Očekujemo da će ti pokazatelji biti izuzetno dragocjeni za komparaciju na razini Hrvatske i za naše konačne prijedloge u svezi sadržaja programa za poticanje čitanja, programa za pridobivanje novih članova u javne knjižnice, sugestija za izgradnju zbirki namijenjenih roditeljima i starateljima, programe javnih događanja u knjižnicama i slično. Iako će ovi podatci dobiti svoju pravu vrijednost tek kad se analiziraju kontekstualno, već su i na ovoj razini razvidni osnovni problemi, za koje se sasvim sigurno može reći da nadilaze okvire problema za koje se zanima knjižničarstvo.

Grafikon 5. Učlanjenost u knjižnicu po stupnju obrazovanja

Što su obrazovaniji, ispitanici su češće učlanjeni u knjižnicu. To je dosta važno jer pokazuje da potencijalne programe za poticanje čitanja treba usmjeriti prema niže obrazovanima. Na osnovi odgovora na ovo anketno pitanje, posebno u korelaciji s ostalim odgovorima, namjeravamo provesti

raspravu o odnosu obrazovnog stupnja korisnika i djelatnosti knjižnice, o društvenom kontekstu programa za pridobivanje nekorisnika knjižnice, vezano za ciljeve narodne knjižnice koja nastoji dopirati do svih članova zajednice, a posebno do djece i mladih što je od posebnog interesa za naš projekt.

Grafikon 6. Tko ili što utječe na izbor slikovnice

Djetetove želje pri odabiru slikovnice igraju veliku ulogu. Naravno da odabir slikovnice treba usklađivati s djetetovim željama, ali bi prije trebao postojati određeni stav roditelja u odnosu na to koje su slikovnice prikladne za dijete. Ovaj 'filter', ako postoji, najviše čini vlastito iskustvo, a u prevelikoj mjeri (skoro 10%) izbor je prepušten slučajju.

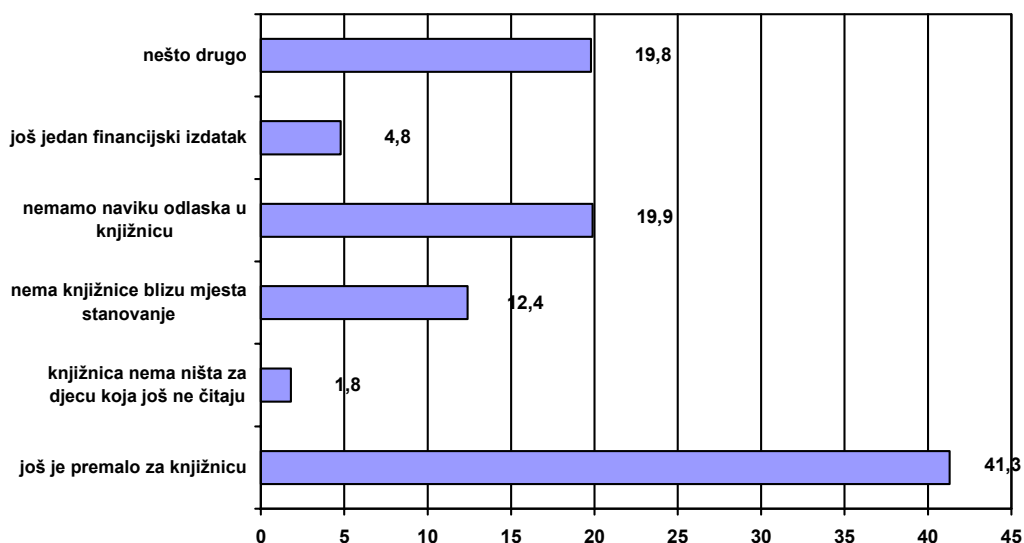
Zanimljivo je da ispitanici gotovo uopće ne koriste savjet knjižničara pri odabiru slikovnica, iako 28% ispitanika iskazuje slaganje sa slijedećom tvrdnjom: *"Najbolji način da se sazna što i kako čitati djetetu je pitati knjižničare dječjoj knjižnici"*. Dakle, postoji svijest da bi osoblje knjižnice moglo pružiti kvalitetan savjet, ali se ta mogućnost gotovo uopće ne koristi, što zbog slabe učlanjenosti roditelja u knjižnice, a što zbog mišljenja da savjet uopće nije potreban.

Odgovor na ovo pitanje navodimo kao ilustraciju toga do koje mjere takvi podatci mogu koristiti kako bi se saznalo o mišljenjima i ponašanjima roditelja koji mogu malim pomacima u svojem ponašanju dugoročno utjecati na kvalitetu odgoja vlastitog djeteta. Uvjereni smo da ovaj primjer, a naše istraživanje pokazuje da ih ima još niz sličnih, pokazuje da je prostor djelovanja knjižnice gotovo neograničen. Navedenih 28% pokazuje ipak značajnu sklonost roditelja da se priklone savjetu knjižničara.

Djeca u knjižnici

Je li dijete član knjižnice?

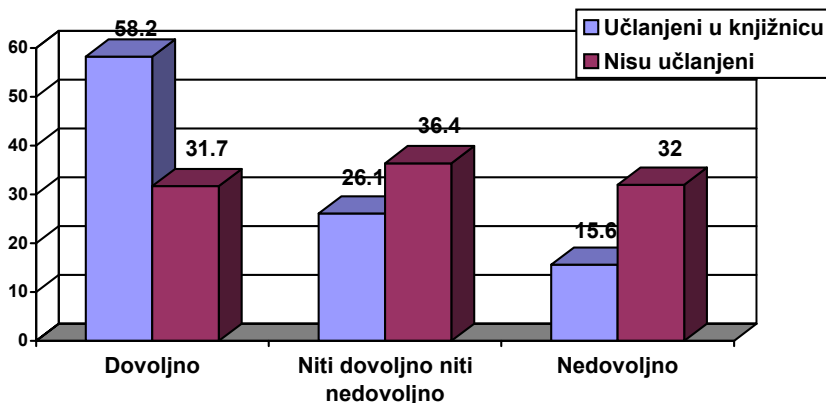
Da	24,5%
Ne	75,5%

Grafikon 7. Razlozi ne učlanjivanja djeteta u knjižnicu

Samo četvrtina djece učlanjena je u knjižnicu, a razlozi pokazuju roditeljsko nepoznavanje knjižničnih usluga. Najčešći "još je premalo za knjižnicu" pokazuje da roditelji ne znaju što knjižnice nude predškolskoj djeci. Sljedeći razlog, nepostojanje roditeljske navike je očekivan s obzirom na prethodne rezultate (slaba učlanjenosti roditelja uopće). Za razvoj knjižnične mreže indikativan je podatak da 12,4% roditelja navodi kao razlog nepostojanje knjižnice u mjestu stanovanja. Gotovo 20% opcije "nešto drugo" uglavnom se odnosi na situacije kada je netko iz obitelji učlanjen u knjižnicu i koristi to članstvo za potrebe djeteta (starija braća i sestre, roditelji i sl.), što ipak pokazuje da knjiga dolazi i do određenog broja djece koja nisu učlanjena u knjižnicu.

Samoprocjena

Grafikon 8. Procijenite koliku pozornost pridajete čitanju

Korisnici knjižnica uglavnom bolje procjenjuju svoje pridavanje pozornosti čitanju što pokazuje da barem donekle postoji svijest o tome da čitanju treba pridavati više pozornosti i da su knjižnice jedan od načina kako to postići, ali je svejedno velik broj ljudi koji ne smatraju da je čitanje za njih važno.

Navedeni podatci ukazuju na mogućnosti koje stoje pred knjižnicama na planu promicanja knjižničnih usluga i u smjeru razvijanja čitalačkih navika.

Zaključak

Uvjereni smo da je za civiliziranu državu izuzetno važno da prikuplja podatke o kvaliteti života svojih građana. Čitalačke navike, kvaliteta knjižničnih usluga i niz pitanja vezanih za to u izravnoj su vezi s budućnošću građana jedne zemlje. U segmentu našeg istraživanja koji je vezan za djelatnost knjižnica za najmlađe, premda u ovom trenutku obuhvaća samo jednu županiju u Hrvatskoj, pruža podatke i omogućuje zaključivanja koja ranije nismo mogli sa sigurnošću izvoditi poput:

- knjižnica nije prepoznata kao podrška odgoju
- roditelji koji su učlanjeni u knjižnicu ne znaju što ona sve nudi
- potrebno je više poraditi na promicanju knjižničnih službi i usluga i to posebno u školama, pedijatrijskim ordinacijama, centrima za socijalnu pomoć i sličnim institucijama.

Valja naglasiti da rezultati istraživanja u ovoj fazi omogućuju izradu programa za promicanje čitanja za ciljane skupine, i da se njima pokazuje da postoji značajan prostor za daljnja istraživanja. Smatrajući da je jedan od temeljnih ciljeva narodne knjižnice da sustavno privlači nove korisnike, tj. da ne može svoju djelatnost zaustaviti na izlaznim vratima, već mora osmisliti programe koji će se odvijati izvan zgrade knjižnice, preliminarnu rezultate našeg istraživanja prihvaćamo kao vrijednu osnovu za nastavak rada i sveobuhvatnije analize.

LITERATURA

- Knuth, R., A., Jones B.F. What Does Research Say About Reading?
http://www.ncrel.org/sdrs/areas/stw_esys/str_read.htm (2004-07-05)
- IFLA, Reading Section, International Reading Survey: presentation of findings (2004)
<http://www.ifla.org/VII/s33/index.htm> (2004-07-05)
- National Literacy Trust, <http://www.literacytrust.org.uk/> (2004-07-05)
- Place for Children: the qualitative impact of public libraries on children's reading
<http://www.cie.uce.ac.uk/cirt/projects/past/pfc.htm> (2004-07-05)
- Ready to Read: building skills through early care and education
http://www.ed.gov/pubs/startearly/ch_2.html (2004-07-05)
- Reading habits: 50 years on reading and threads to reading: cultural foundations 2.
 Amsterdam: Social and Cultural Planning Office, 1996.
- Knaflič, L. Utjecaj roditelja na pismenost djece, Hrčak, 15-16, 2002., str. 13-14.
- Bralne kulture v novih razmerah založniške produkcije, Ljubljana, Mirovni inštitut, 2004.
- Stričević, I., Djeca kao korisnici narodnih knjižnica – potrebe, mediji, programi, perspektive, Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena, Lovran, 25. i 26. rujna 1997., Zbornik radova, Rijeka, Gradska biblioteka, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, Zagreb, 1997., str. 83-88.
- Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D., Sekuč-Majurec, A. Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj, Zagreb, Targa, 2002.
- Milanović, M. et al. Nav. dj, str. 61.
- Stričević, Nav. dj., str. 85.
- Stričević, Nav. dj., str. 85.
- Stričević, Nav. dj., str. 86.
- Milanović, M. et al. Nav. dj, str. 7.
- Milanović, M. et al. Nav. dj, str. 6.

**THE ROLE OF CHILDREN'S LIBRARIES IN THE DEVELOPMENT OF FAMILY
 READING CULTURE**

The authors will present their current and future work on the research project *Investigating reader's interests and information needs of children and adolescents*. The project is conducted at the Faculty of Philosophy in Osijek, it is sponsored by the Ministry of Science, Education and Sport, and it includes researchers from other institutions.

The paper has three parts. First there is an overview of related research in the world, highlighting the experiences relevant for Croatia. The second part is an overview of previous research on the behaviour of children and adolescents in Croatia. Results of completed research tasks are presented in part three. The research results provide directions for future work.

Key words: reading culture, children and adolescents, Croatia

Primljeno 8. listopada 2005.